

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Historia Resurrectionis Christi Secvndvm Matthævm Explicata, Et Harmonice Cvm Narrationibvs Reliquorvm Evangelistarvm Collata ...

Varios Sermones Iesv E Mortvis Resvscitati, Hierosolymis Cvm Suis
Habitos, ... In Lvcem Edita, Consvetoqve Academico Examini Anno
MDCCXXXV. Die 6. Mensis Maji

Rusmeyer, Michael Christian Rusmeyer, Michael Christian
Gryphiswaldiae, [MDCCXXXV?]

urn:nbn:de:gbv:45:1-9457

HISTORIA RESVRRECTIONIS CHRISTI
SECUNDVM

MATTHÆVM

EXPLICATA,
ET HARMONICE
CUM NARRATIONIBVS RELIQVORVM
EVANGELISTARVM COLLATA,
QVOD

PARTIS POSTERIORIS,
SECTIONEM PRIMAM
VARIOS SERMONES IESV E MORTVIS RESV-
SCITATI, HIEROSOLYMIS CVM SUIS HABITOS,
EXHIBENTEM
CVM DEO

ET
VEN. FACULT. THEOL. CONSENSV
IN LVCEM EDITA,
CONSVETOQVE ACADEMICO EXAMINI
ANNO MDCCXXXV. DIE 6. MENSIS MAJI
EXPOSITA

A
MICHAELE CHRISTIANO
RVSMEYERO,

SS. THEOL. D. ET PROF. FAC. TH. SENIORE,
RESPONDENTE

DAN. FRIDER. SCHRÖDER,
MEDOV. POMERANO.

GRYPHISWALDIÆ,
TYPIS EXSCRIPTIS CAR. HÖPFNERI, REG. ACAD. TYPOGR.

39⁶
7.

PRAEFAMEN.

on miraberis amplius, benevole Lector, materiam disputandi me elegisse Historiam resurrectionis Christi, sed, postquam priorem partem in lucem edidi, inque ea causas, quibus inductus sum, explicavi, exspectabis nunc partem posteriorem, in qua Sermones Christi, quos cum suis post resurrectionem habuit, explicandi sunt. Ordinem secutus sum, quem in Parte priore posui. Alia quæ sint præfanda, non habeo. Sed rem ipsam B. C. D. nunc aggredior.

A

§. I.

§. I.

Prima omnium vocem suavissimam Jesu e mortuis resuscitati audivit MARIA Magdalena. (a) Verba, quæ inter eam & de morte triumphantem Salvatorem commutata sunt, ita nobis tradidit JOHANNES: (b) Dicit ei Jesus: *scemina*, quid fles? quem quæris? (c) Illa, putans, quod hortulanus sit, dicit ei: domine, si tu sustulisti eum, dic mihi, ubi eum posueris; & ego eum auferam. (d) Dicit, ei Jesus: *Maria*. (e) Illa se convertens (f) dicit ei: Rabbuni, quod dicitur magister. (g) Dicit ei Jesus: *Non tange me; nondum enim adscendi ad patrem meum: abi* (h) *vero ad fratres meos, (i) & dic eis: Adscendo ad patrem meum & patrem vestrum, (k) & Deum meum & Deum vestrum. (l).*

(a) Vid. Part. prior. §. II. (g) (h) (i).

(b) MATTHÆUS, uti in recensendis apparitionibus brevis est, ita quoque paucissima de verbis Jesu resuscitati collegit. MARCUS quidem autor est, quod primo Mariæ Magdalenaæ vivus apparuerit; de eo, quod cum ea locutus est, plane tacet. LUCAS etiam omnia silentii peplo involvit. Solus JOHANNES, *Φιλόλογος* ille & solertissimus verborum magistri sui auscultator, verba quoque ista, quæ post mortem & resurrectionem cum Maria locutus est, diligenter notavit, factisque suis evangelicis inseruit.

(c) Allocutio *γυναίκα* corripientis esse videtur. Vid. Joh. II. 4. Correptione enim digna erat, quæ toties audiverat a magistro, pati se & tertio die resurgere debere, ac nihilominus, vacuum jam cernens sepulchrum ablatum esse corpus mortuum credebat, lacrymisque indulgens ne quidem duos angelos, ipsam alloquentes, attendebat, a quibus tamen, quod re-
fur

surrexerit informari poterat, si præ nimia tristitia informationis impatiens non fuisset. Sensus igitur verborum Christi esse videtur. Itane ineptis, foemina? lacrymaris sine causa, quæris mortuum, quem vivere scire debebas. Esse hunc verborum sensum eo facilius percipiemus, si cogitemus, Jesum non in forma aliena allocutum esse mulierem, sed in forma propria.

(d) Sed quæritur, unde factum sit, ut MARIA, Jesum suum, qui ipsi in medullis hærebat, non noverit? Nonne statuendum potius est, quod putant multi, eum hortulani forma apparuisse? Jo. CALVINUS in *Comment. h. l.* *Non dicemus, inquit, Christum novas subinde facies instar Protei cujusdam induisse, sed esse in Dei arbitrio, qui oculos dedit hominibus, aciem eorum, quoties ita visum est, hebetare, ut videndo non videant. Imo in Maria habemus commune errorum humana mentis exemplar. Quamvis enim Christus se offerat in conspectum, varias tamen formas illi affingimus, ut quidvis potius concipiat sensus noster quam verum Christum. Nam quum per se fallax sit mentis nostræ aspectus, fascinator etiam a mundo & Satana ne quid veri discernat. Unde venerit, ut Maria non statim agnoverit Jesum, de eo mentem nostram Part. pr. §. II. (i) pag. 27. jam explicavimus. Non putarim igitur, ab arbitrio Dei & hebetatione oculorum hanc dependisse hallucinationem, utut cum Emaunticis ita egerit Deus. JOHANNES enim hoc non dicit: neque opus erat tali extraordinaria oculorum hebetatione, quia oculi in se per incredulitatem satis hebetati erant. Ut enim quæ libenter volumus, videre nobis interdum videmur quæ non videmus; ita videntibus quoque oculis sæpius non videmus, quæ videre nolumus, seu videre nos posse non speramus. Itaque credere potius debemus, Christum consulto oculis Mariæ conspiciendum se obtulisse, ut coram intueri faciem, & quod vivus ex morte redierit cernere posset. Loquebatur etiam cum ea, ut eo facilius ipsi innotesceret. Verum frustra hæc erant, quoniam mortuum quærebat, non vivum. Adeo fallaces sunt sensus, si mens læva est.*

(e) Unicam hanc vocem eloquitur Jesus, qua, tanquam nomine, sæpius eam appellaverat. Latet vero in ea ellipsis quædam, forte hujus tenoris: Maria, redi ad te ipsam, oculis-

que tuis & auribus utere; vides me & audis, neque tamen me cognoscis.

(f) Ex voce *επαφῆσα* colligere licet, inadvertentiam quandam in culpa fuisse, quod non statim oculis suis magistrum conspexerit. Videtur media quasi inter *ὀπτασίαν* angelicam, & eum quem putabat hortulanum hæsisse. Modo enim v. 14. dicebat JOHANNES *ἐπαφῆσεν εἰς τὰ ὀπίσω*, *conversa est retrorsum*; iterum igitur de ea commemorans, quod converterit se, clare satis innuit, eam non satis oculos in Jesum direxisse. Cujus causa ex parte muliebris pudor esse potuit, præcipue vero in affectibus tristitiæ & desiderii est quærenda. Quod si recte ponderemus, facile apparebit, non vim quandam superiorem retinuisse Magdalenæ hujus oculos, quo minus Jesum conspicerent, sed propriam quandam culpam eos avertisse & hebetasse.

(g) *ῥαββὶ*, quod *magister*, seu *doctor*, vertit JOHANNES, non attento suffixo, nomen honoris est, significans *Domine mi*. Chaldaei dicunt *רבוני* *Ribboni*, Gen. XXIII. 15. Mutationem hanc Jo. CALVINUS mori usitato tribuit, quo verba mutantur, dum in alienam linguam vertuntur. Rectius forte ad dialectum Hierosolymitanam pronuntiationem *ῥαββὶ* referimus. Adstipulantem quoque habemus CHRIST. STOCKIUM in not. ad N. T. gr. qui, *forma vocis*, inquit, *dialectum Hierosolymitanam tunc temporis usitatam prodit. Ad Syriacam linguam, quæ Maronitica dicitur, non spectat, quia geminata litera est index dagesch fortis, abjectam literam compensantis & duplicantis; quo lingua Syriaca, quæ Maronitica dicitur, destituitur.* Tempore Christi autem doctores magnifico hocce titulo, qui vel reges decebat, 1. Sam. XXIV. 11. ac propterea a scribis ac Phariseis tam avide expetebatur, Matth. XXIII. 7. ornabantur. Ceterum tanto animi stupore, gaudio & amore constringebatur Maria, ut nonnisi unicum hanc vocem proferre posset. Vid. Part. pr. pag. 28. Adeo profundus sensus in uno interdum latet verbo, quemadmodum plurima sæpius verba non nisi vacui animi indicia sunt. Quod attendant velim qui preces ad Deum fundunt; Conf. Matth. VI. 7.

(h)

(h) Quare Christus tangi noluerit a Maria Magdalena, Part. I. §. II. (d) ὡς ἐν παρόδῳ explicavimus. Consentientem fere habemus ARETIUM, dum scribit, Christum modeste Mariæ præposterum & carnale studium sui carpere, ac de potiore cura admonere. Singularis & paulo obscurior est sententia JO. BRENTII, qui *tangere hoc loco, non pro corporali tactu, sed spirituali, qui est fides, accipit, ut noli me tangere sit: nondum vere carnali tuo cultu me complecteris, propterea quod nondum spiritu fidei revelato credas, me ad dextram patris sedere &c.* Sua vero perspicuitate se commendat illorum sententia, qui ἀπτεῖσαι figurate per μείσωιν designare dicunt diuturniorem complexum & detentionem Jesu, tanquam non amplius apparituri, & præteritum ἀναβέβηκα poni volunt pro præsentē vel futuro, ut sensus sit: *Non est, ut me sollicite teneas, metuens scilicet, ne me ipsum tibi denuo subtraham. Nondum enim adscendo ad Patrem meum. Amplius me videbis, antequam ad Patrem meum adscendam.* Vid. CHR. STOCKIUS l. c. JO. CHR. KLEMMIUS Bibl. Tubing. b. l. DAN. SEVER. SCULTEFUS Paraphr. Contin. in N. T. Verum enim vero nec nostra sententia, quam cum aliis habemus communem, sua destituitur perspicuitate, neque ullis premitur difficultatibus, quibus laborat ea, quam modo laudavimus. Ut enim expositio in se spectata arrideat, verba tamen eam non omnino admittunt. Enallagen enim temporis statuere quid opus est, dum res ipsa præteritum requirit? Neque satis commode ἀπτεῖσαι explicatur de indivulsa adhesionē, & diuturniore complexu, quicquid sit de allegato loco 2. Chron. III. II. ubi LXX. interpretes Hebræorum קבץ exprimunt per ἀπτεῖσαι. Itaque, ut tandem pluribus mentem meam expediam, MARIA Magdalena, postquam invenerat, quem anima sua amabat, agere cum eo volebat secundum id, quod de sponsa Christi scriptum extat Cantic. III. 4. ἐγκάτησα αὐτὸν ὅτι ἐκ ἀφῆκα αὐτόν. Errabat autem in modo, dum ulnis corporalibus amplectebatur, quem, dum in his versamur terris, non corporaliter sed spiritualiter amplexari debemus per fidem. Monet igitur Christus, nondum in amplexus ruere licere, sed exspe-

Etandum tempus, quo liberati ab omni præpostero & carnali amicorum studio, complexibus castissimis ac familiaribus tangere nos invicem possimus. Ut vero mentem suam eo melius percipere possit, addit, se nondum adscendisse ad Patrem suum, sed adhuc κατ' ὁμολογίαν, ut veritatem factæ resurrectionis evincere queat, certos dies huic negotio destinatos commorari debere in terris, & sic demum ad Patrem adscendere, cursumque absolvere. PHILIPPUS ita circumscribit Christi verba: *Tunc contrectabis me, cum adscendero ad Patrem, videlicet cum te & reliquam ecclesiam adduxero ad Patrem. Aliud regnum, alia vita restat vobis danda, in qua fruemini Patris consuetudine, & mea, & ad hanc sententiam quadrant quæ sequuntur.*

(i) Ita Christus demum post resurrectionem discipulos suos appellat, ordinem hunc præscribente Spiritu Sancto, Psalm. XXII. 23. Per passiones consummatus sanctificaverat sanctificandos, adeoque eos nunc ut fratres sistere poterat Deo; Hebr. II. 10, 11, 12. Ante hanc sanctificationem instar servorum erant, nunc filii Dei per ipsum, Gal. IV. 1. sqq. Unde nec pudere poterat Dominum fratrum nomine ipsos compellere. Conf. HERO SIBERSMA h. l.

(k) Qui modo dixerat: *nondum adscendi ad Patrem meum*, nunc Mariam jubet ire ad fratres suos, hisve nunciare suo nomine: *Adscendo ad Patrem meum.* Hæc mutuo se respicere vix quispiam negabit. Uti igitur Mariam blandiuscule monebat, amplexus familiares differendos esse, donec ad Patrem perveniant; ita fratres monendos vult, non esse quod putent, cum resurrectione rem omnem esse confectam, regnumque Dei nunc in terris apparituum, sed scire potius debere, se nunc ire ad Patrem, non autem in terris esse substitutum. Ita quoque BENEDICT. ARETIUS *Comm. b. l.* hoc in mandatis datum esse Mariæ scribit, *ne ex resurrectione capiant spem terreni regni, in qua sententia diu haeserunt, sed animos ad cælestia erigant, illic questuros tuto Christum, non in terreno regno.* Ne vero spererum terrenarum ademta sciscerent discipuli, quid tandem de Christo habe-

haberent, modo patiente, nunc resurgente quidem, sed & ad patrem abeunte; addit: ET PATREM VESTRUM, eoque significat, se per passionem Deum ipsis acquisivisse patrem, ut cum ipso essent filii & cohæredes non terreni ac pereuntis, sed cælestis æternique regni.

(1) Confitetur Christus Patrem suum, quem modo dicebat, etiam Deum suum. Fieri hoc videtur juxta Psalmum XXII. ubi passim intra passionum angores Deum suum vocat. Deus autem uti non est ex iis, qui in terra dii nominantur, sed summus ille omnium cælorum Deus ac Dominus: ita innuit Christus hac appellatione, regnum suum apud Deum in cœlis esse, ac simul Deum *fratrum suorum* appellat, ut sciant, se nunc pacatum in Christo Deum habere, nec alienos esse ab ipso, adeoque regni Dei in in cœlis futuros participes. Conf. LUTHERI nostri oratio in Joh. XX, quæ Opp. germ, Tom. V. Jen. habetur pag. 316.

§. II.

Reliquis etiam mulieribus Christus prius apparuit, quam discipulis, (b) itidemque cum iis verba nonnulla commutavit, uti ex MATTHÆI narratione videre est. (b) Primum verbum, quod ex ore suavissimi Jesu accipiebant, erat *Χαίρετε*. (c) Mulieres quid responderint, divinus scriptor non commemorat. (d) Jesus autem, postquam pedum tactu ipsum adoraverant, (e) ita iis dixit: *Non timete*: (f) *abite, annunciate fratribus meis*, (g) *ut abeant in Galileam, & ibi me videbunt*. (h)

(a) Uti facit ad laudem MARIÆ Magdalenæ, quod primo post resurrectionem cum ea locutus est Dominus, ita laudi tribuendum est reliquis mulieribus, quod nec ipsas infal-

luta-

lutatas e via dimittere voluit triumphator. De Maria BENED
ARETIUS ad Joh. XX. 17. scribit: *Perduravit in fletu apud sepul-*
chrum, quæsit constanter Christi corpus, reperit igitur, & plura quam
speravit: mortuum enim querens, reperit viventem. Constituitur igitur
non immerito doctrix Apostolorum, ut illorum timor iterum argua-
tur, & confirmetur fides, per eam, cui tutissime poterant credere in
hac historia. De his igitur mulieribus quoque observandum
est quod mane quænaverint Dominum mortuum, & mane in-
venerint Dominum vivum, sicuti promisit Prov. VIII. 17. *Ego*
amatores meos adamo, & in diluculo me quærentes invenient me. Pri-
mum quoque nuntium hæc attulerunt discipulis, quod Jesum
viderint e mortuis resuscitatum, & loquentem audiverint, imo
& in mandatis ab eo acceperint, ut nunciarent fidelibus, vive-
re Jesum. Licet enim primo apparuerit Magdalenæ illi, reli-
quæ tamen primæ ad urbem accesserunt, utpote in via jam
constitutæ, illa adhuc circa sepulchrum hærente. Si vero nunc
a Maria aliisque fœminis paulo discedamus, facile intellige-
mus, cedere id in solatium totius sexus sequioris, quotquot
credunt in Christum, quod laudi fuit istis, quæ viderunt eum
suis oculis. Quemadmodum enim non levis sexus sequioris
ignominia est, quod nuntium a serpente accepit Eva, & Adamo
nuntiavit: ita haud minor laus est, quod fœminæ lætum nun-
tium restitutæ vitæ tam per angelos, quam per ipsum Domi-
num vitæ, acceperunt primæ, & nunciarunt viris. Etiam hoc
modo Deus declaravit, quod elegerit τὰ ἑξῆς δημῶνα. Conf. I.
Cor. I. 28.

(b) Cap. XXVIII. 9, 10.

(c) Χαίετε, gaudete. Est salutandi formula. Vid. Luc. I.
28. Matth. XXVII. 29. Consuetudo sine dubio fuit Christo in sa-
lutandis mulieribus. Juvisse enim videtur, ut eum statim a-
gnoscerent, licet in via ambularent, neque ab angelis audi-
vissent, quod ipsis obviam venire vellet, sed potius in Gali-
læam ablegatæ essent. Optime autem hac salutandi formula
utebatur Christus, qui læti nuncii, de quo universus orbis
gau-

gaudet, objectum est, & nunc potiori quodam jure acclamare suis poterat χαίετε, gaudete.

(d) Forſitan per metum, quo impletæ a ſepulchro redibant, imo & per reverentiam, quæ major poſt reſurrectionem, quam ante erat, ne verbum quidem proferre potuerunt. Quod eo verosimilius evadit, ſi nobiſcum reputemus, Mariam quoque Magdalenam nonniſi unicam appellationis *Rabbu- ni* vocem ore ſuo protuliſſe. Si vero aliquid locuti ſunt, parum certe id fuit. MATTHÆUS vero paucis tantum Chriſti verba conſignavit, mulierum non curans.

(e) Pedum tactus adorationis cauſa fiebat, conſentientibus interpretibus. Vid. JO. HENR. MAJUS *Oeconom. Temp. N. T. Cap. VIII. §. III.* & alii plurimi.

(f) Quæritur, de quo timore Chriſtus loquatur, illone, quem ad ſepulchrum viſio angelorum inculſerat, an novo quodam, quem inopinatus adſpectus majeſtate ſua ex reſurrectione coruſcantis Jeſu ipsis incutiebat? Sed dubium non eſt, adſpectum redeuntis e ſepulchro per gloriam Patris non potuiſſe non excitare tremorem in artubus mulierem. Itaque timor hic, ſi non omnis, certe maximam partem, novus erat, diverſusque ab illo, quem in horto ac ſepulchro conceperant.

(g) Exemplar Complutenſe, 1514. impreſſum, habet μαθηταῖς pro ἀδελφοῖς. Licet vero magnæ fidei ſit, non tamen valet contra alios Codices omnes. Vid. MASTRICHTIIN. T. Gr. Videtur ex margine irrepſiſſe in textum, dum quis notare voluit, per fratres non conſangvineos, ſed diſcipulos in genere intelligendos eſſe. Non autem conſangvineos intelligere Chriſtum, tum ex Evangelistarum narrationibus liquet, Marc. XVI. 10. Joh. XX. 18. tum ex conſuetudine ejus, qua conſangvineos aliis non præferebat, ſatis manifeſtum eſt.

(h) Vid. Part. I. §. II. (f). Hoc mandato Chriſtus confirmat id, quod modo ab angelis acceperant, & ſic teſtimonium his exhibet, quod commiſſa fideliter executi ſint, obſervante SALOMONE VAN TILL *Comment. Harm. in Matthæum b. l.* imo vero & fidem mulierum corroborat, ut non dubita-

B

rent,

rent, se re vera nuncium, & nuncium verum e cœlis accepisse. Quare vero non dicit mulieribus, ut nuncient discipulis, se ipso hoc die, & vesperi quidem, etiam Hierosolymis eos visurum? Ad hanc quæstionem respondere facile non est; Quis enim mentem atque consilia Domini nobis explicabit, ubi Sacra Scriptura nihil revelat? Certum vero est, Galilæam fuisse manifestationis locum destinatum, Matth. XXVI. 32. Probabile igitur est, id quod Hierosolymis accidit, largioris gratiæ documentum esse, adeoque a Christo non indigiti, ut clanculum & inopinato suos exhilarare posset, medius consistens inter eos, dum iter meditarentur in Galilæam, ad expectandum ibi Jesum,

§. III.

Præ aliis LUCAS literis consignavit colloquium satis amplum, quod optimus Salvator cum duobus illis, qui Emauntem ibant, instituit: (a) prolixior autem est in recensendo sermone CLEOPHÆ, itinerisque & habiti colloquii circumstantiis exponendis, quam in conscribendis verbis Christi. (b) Primo narrat, qua ratione Jesus elicuerit sermonem ab ipsis, ita interrogando. (c) *Quinam sunt sermones isti quos invicem miscetis inter ambulandum, & estis tetrici?* Porro commemorat, quomodo, adductis in admirationem, & quodammodo indignationem, animis, qui fiat, ut quid actum sit in diebus hisce nesciat, & inde, de quo loquantur non colligat, percontari perrexerit: *qualia?* (e) Tandem addit, quomodo elicitis animorum cogitatis, sapientissimus Jesus eos redarguerit: *o insipientes* (f) *& tardi corde* (g) *ad credendum*

dum omnibus iis, quæ locuti sunt Propheta! (h) Nonne hæc oportebat pati Christum, (i) & intrare in gloriam suam? (k) Scribit quoque Evangelista, quod a Mose incipiens per omnes Prophetas iverit, interpretatus ea, quæ de ipso in iis extant vaticinia. Nullum vero locum adducit, quo Christus usus est, multo minus explicationem. (l) Quod optandum videri posset, nisi sapientiæ divinæ aliter visum esset. (m)

(a) Vid. Part. prior. §. IV. (c) sqq. pag. 35. sqq.

(b) Fieri hoc aliter non potuit, quia ipse Christus mentem CLEOPHÆ atque focii sollicitè expiscatus est, ut ὀλιγοπισία, proxime ad ἀπιστίαν accedens, eo magis innotesceret, ut eo felicius iis medelam afferre posset, & simul constaret, quanti laboris fuerit, homines incredulos de veritate factæ resurrectionis Jesu convincere.

(c) Luc. XXIV. 17.

(d) Phrasis græca λόγος ἀντιβάλλειν alicujus emphaseos esse videtur, innuens zelum quendam & assiduitatem in sermocinando, qualis esse solet illorum, qui de re magna inter se conferunt. ἀντιβάλλειν proprie est vicissim jacere, ut quum duo pila lulant; metaphorice est conferre, per objectiones dubiorum scrupulorumque. Vid. EDUARDI LEIGH *Critica Sacra*. Ipsa res talem verborum expositionem poscit. Quis enim dubitet, non sine pio fervore hos ambulatores res gestas contemplatos, deque iis locutos fuisse. Quid? quod Christus inde occasionem ipsos alloquendi arripiat, ac si dicat: *Video, vos summo cum fervore disputare, & de rebus maximi momenti conferre.* Addit autem Christus aliam interrogationis suæ causam, nimirum, quod videat ipsos nimis tristes, & quidem die paschatis, quo omnes Judæi impleti esse solebant gaudio. Utitur vocabulo σκυθρωπός, quod tribuit hypocritis jejunantibus, Phariseis nimirum, infesto hominum generi, Matth. VI. 16. ubi

LUTHERUS in mitiorem partem vertit sauer. Interpretes in designanda vocis hujus significatione non consentiunt. Modo laudatus EDUARD. LEIGH l. c. varios adducit, BEZAM, *Vulgatum*, JOSEPH. SCALIGERUM, SCULTE-
TUM, LUDOVICUM de DIEU, HEINSIUM & alios. Ipse vero; *Vocabulum*, inquit, *proprie denotat aspectum rabidum ferae bestiae, ut leonis & ursi, cui catuli sunt surrepti, qui tam torvum & servum intuitum habet, ut non sine terrore possit aspici.* Sane non ab-
ludit hæc vocis significatio a tetricis istis Phariseis, præsertim si istorum jejunia ad decempedam veterum hypocritarum, quos Propheta Jesa. LVIII. 3. 4. describit, metiamur. Quicquid tandem de communi vocis hujus significatu sit, certum est, Christum hoc epitheto designare hominem hypocritam, qui faciendo quæ voluntatis Dei esse putat, torvo suo tetricoque vultu declarat, se non spontaneo, sed servili spiritu agere. Solent quoque hypocritæ studio tristem severumque præ se ferre vultum, ubi servilis cultus id postulare videtur. Christus igitur hoc loco tacite forsitan redarguere voluit CLEOPHAM & socium, quod vultu ad morem Pharisaicum composito incedant, qui sibi tædiosus & molestissimus erat.

(e) Indignationem spirant verba CLEOPHÆ, certe admirationem, quæ tamen ab indignatione proxime abest. Amantes enim ægre ferunt, si quæ sibi curæ sunt cordique, ab aliis negligantur. Deprehendimus igitur in magna imbecillitate fidei summum amoris fervorem, qui admirationem nostram meretur, & testatur de veritate, quod fides per charitatem sit efficax, Gal. V. 6. Christus vero nihilominus percontari pergit: *qualia?* non quod nesciat, sed quod audire cupiat, quid tantopere animum excruciet & distrahat.

(f) *Ανόητοι* dicuntur, qui inscitia Dei rerumque divinarum immergi longissime a Deo & spe vitæ æternæ absunt, Ephes. IV. 18. Tit. III. 3. Correptio igitur durior in hac voce latet, qua ethnicis eos comparat, qui luce scripturæ destituti scripta ac vaticinia prophetarum ignorent, ut de iis, quæ acta sunt cum Christo, judicare nequeant, sed in fluctuationibus suis oberrent.

(g) Uti

(g) Uti vox ἀνόητοι proprie ad intellectum spectat, ita βραδείας τῇ καρδίᾳ dicuntur respectu voluntatis. Ut enim scripta Prophetarum non intelligebant, ita quoque difficillimi erant ad dandum iis, quæ in scriptura, exstare sciebant, assensum.

(h) Prophetas intelligit omnes scriptores Veteris Testamenti. Vid. v. 27. Notanda autem est emphasis in verbis ἐπὶ πάντων, quibus innuit Christus copiam ac multitudinem vaticiniorum.

(i) ταῦτα refert se ad comma superius 20. sensumque hunc fundit: Ea ipsa, quæ adeo torquent animos vestros, quod nimirum vidistis, sacerdotes principesque populi tradidisse Jesum ad supplicium mortis & crucifixisse, a scriptoribus sacris ita fore præscripta sunt, adeoque, si veritas verbis Prophetarum stare debet, necessario ita evenerunt, uti oculis vestris ea conspexistis.

(k) Ex duris gloria, si calamitates fortiter superentur. Gloriam igitur intelligit reportatæ victoriæ, triumpho, sessionis ad dextram Patris regnique cœlestis.

(l) In Mose statim habemus protevangelium illud, Gen. III. 15. Habemus in eo adumbrationes varias, ac præcipue huc faciunt expiationes per sanguinem factæ. Conf. Hebr. IX. 22. Ne quid dicamus de exemplo ABELIS, Gen. IV. 8. 10. coll. Hebr. XII. 24. deque aliis momentis pluribus. Clariora testimonia exhibent Psalmi ac Prophetæ, Psalm. XXII. 1. sqq. Esa. LIII. 3. sqq. &c. Petrus in genere de Prophetis observat, quod testati sint de passionibus, quæ in Christo sunt, & subsequeturis gloriis; 1. Petr. I. 11. Verum uti LUCAS non consignavit loca Scripturæ, quibus Christus usus est, ita nec nostri negotii hic est, ut plura hac de re in medium proferamus.

(m) Scrutati sunt Prophetæ, quæ & qualia tempora Christi Spiritus in ipsis significaret. Multo faciliori negotio nos scrutari possumus vaticinia post factam eorundem impletionem. Sapientia Dei nimis scriptis onerare nos noluit; Joh. XXI. 25. Ipsa experientia testatur, pro ea, quæ nobis adhæret,

imbecillitate fere nimia esse, quæ Deus nobis in sacris suis literis tradidit. Dolendum vero est, homines non ea, qua par est, industria scrutandis literis sacratoribus incumbere, eosque, qui docti in iis haberi volunt, sæpius ad ἀλόγια se conferre, nucleumque scripturæ, Christum patientem & post passionem glorificatum, negligere. Dolendum quoque est, in hunc usque diem, ubi lux Evangelii subinde clarior evadere, debebat, multas tenebras superesse, quibus obnubilati Jesum non ubique in sacris literis invenire valemus; imo vero dari, qui sub sapientiæ & accurationis prætextu id agunt, ut pauca relinquantur de Jesu patiente & glorificato vaticinia, quæ pro apertis & indubitatis habent. Sapientia vero Dei ita res ordinavit, ut semper habeamus, quod scrutemur sedulo. Scrutemur igitur pro viribus, & hoc modo declaremus, auro quovis atque unionibus cariora nobis esse sacra Biblia.

§. IV.

Venimus nunc ad sermonem, quem primo resurrectionis die cum undecim discipulis, excepto THOMA, miscuit Christus (*) in quo referendo LUCAS (a) & JOHANNES (b) potissimum (c) suam navarunt operam. Conveniunt hi duo in eo, quod Christus, intrans in cœnaculum salutaverit eos & dixerit: *pax vobis*. (d) Ambo quoque memoriæ prodiderunt, quod exhibuerit eis manus palpan- das, in specie lateris etiam meminit JOHANNES, pedum vero LUCAS (e) Solus LUCAS commemorat occasionem factæ hujus manuum, lateris pedumque ostentationis, addens, quod dixerit Jesus: *Quid conturbati estis, & quare cogitationes adscendunt in cordibus vestris? (f) Videte manus meas, & pedes meos: nam ipse ego sum: palpate me & videte: (**)* nam
spiri-

*spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. (g) Idem Lucas scribit, quod interrogaverit: Habetisne hic aliquid cibi? (h) & accipiens comederit. Qui porro narrat, dixisse Jesum: Hæc sunt, quæ locutus sum vobiscum, cum adhuc apud vos essem, quod impleri oporteat omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, inque Prophetis & Psalmis de me. (i) Idem addit, quod dixerit iis: Ita scriptum est, (k) & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertia die, (l) & prædicari in nomine ejus poenitentiam & remissionem peccatorum in omnibus gentibus, (m) incipiendo Hierosolymis. (n) Vos vero estis testes horum. (o) Et ecce, ego mitto promissionem Patris mei super vos: (p) Vos autem sedebitis in urbe Hierosolymorum, usque dum induemini potentia ex alto. (q) JOHANNES, missis circumstantiis metus dubitationisque discipulorum, & mo-
di, quo Jesus motus hos inordinatos sedavit, ad altiora provectus observat, eum iterum discipulis dixisse: Pax vobis, (r) addentem: Sicut misit me Pater, etiam ego mitto vos. (s) Pergit commemorare, eum insufflasse (t) & dixisse iis: Accipite Spiritum Sanctum: (u) Quorum remittetis peccata, iis remittentur: quorum retinebitis, retinebuntur. (x)*

(*) Vid. Dissert. prior §. V. p. 40.

(a) Cap. XXIV. 36 - 49.

(b) Cap. XX. 19 - 23.

(c) Potiores partes tribuimus hic LU CÆ arque JOHANNI. Etenim licet MATTHÆUS hæc plane silentio involvat, lectoremque ad Galilæam remittat, ubi Christus suis se manifestavit secundum promissionem proxime ante passionem datam, Marcus tamen necessaria supplet, & quomodo Jesus finito denique primo paschatis die Hierosolymis undecim discipulos

los convenerit, narrat, addens, quod exprobraverit iis incredulitatem & cordis duritiem, quod credere noluerint iis, qui viderant ipsum postquam ex mortuis resurrexerat; cap. XVI. 14. Quemadmodum e contrario Galilæam, cujus modo v. 7. mentionem injecerat, sicco pede præterit, satis habens, quod MATTHÆUS eam ex instituto nominaverat. Quod vero MARCUM in §. non allegamus, idcirco fit, quia verba ab eo adducta non tam singularia sunt, Hierosolymis in cœna prolata, quam summarie ex iis sermonibus, quos Christus per quadraginta dies habuit, collecta, uti hoc partim ex ipsa sermonis structura, quæ generica est, partim ex subjecta statim de Christo in cœlum sublato narratione satis manifesto apparet. LUCAS quoque ad hunc modum nonnulla brevibus contraxisse videtur. Verum de hoc pluribus infra.

(d) Luc. XXIV. 36. Joh. XX. 19. Εἰρήνη ὑμῖν communis salutandi formula, Hebræis usitatissima, a Christo autem in sensu emphatico & prægnanti adhibita. Significat enim, se Deum reconciliasse, pacemque attulisse, quam nunc impertiat. Vid. Ephes. II. 14. sqq. Col. I. 20. &c.

(e) Non pugnant inter se Evangelistæ, sed supplet alter, quod in altero deest. JOHANNES præ aliis observavit latus Christi hasta militis perfoctum; cap. XIX. 33. sqq. Itaque etiam notatu dignum existimavit, eum sponte obtulisse discipulis suis illud conspiciendum & palpandum, cap. XX. 20. 27. LUCAS vero pedum meminit, ut indicet, Jesum quoque in pedibus habuisse vestigia clavorum.

(f) Operæ pretium ducimus Jo. CALVINI commentationem ad hunc locum hic adscribere: *His verbis, inquit, moventur a terrore colligere mentes suas, ut recepto sensuum vigore, de re sibi comperta judicent. Quamdiu enim homines occupat perturbatio, in luce manifesta cecutiunt. Ergo ut certam notitiam concipiant discipuli, jubentur rem sedatis & compositis animis expendere. Secundo membro Christus aliud vitium castigat, quod scilicet alternando inter varias cogitationes se ipsos impediunt. Dicit autem ADSCENDERE COGITATIONES, significans veri notitiam in ipsis ideo suffocari ut videndo*

videndo non videant: quia non cohibent perversas imaginationes, sed potius cursum illis laxando, in locum superiorem attollunt. Et certe nos hoc nimis verum esse experimur: quemadmodum nebula si manerent fuerit cœlum, sursum elata claram solis lucem obscurant: ita dum nostris rationibus nimis libere contra Dei verbum insurgere permittimus, quod ante nobis conspicuum erat, ex oculis nostris subducitur. Licet quidem, ubi aliqua absurditatis species occurrat, expensis hinc inde rationibus disquirere: nec fieri aliter potest, quin rebus dubiis huc & illuc versentur mentes nostræ: sed tenendus est modus & sobrietas, ne alius quam oportet se efferat caro, & suas cogitationes procul in cœlum emittat.

(**) Quærere hic liceat, num Christus perpetuo vulnorum vestigia gestet? Prolixè satis negat hoc Jo. BRENTIUS *Homil. in Resurr. Christi Tom. V. Opp. pag. 1599.* urgens, quod vulnera sint notæ corruptionis & infirmitatis, quales ne quidem in aliis corporibus glorificatis locum habebunt; 1. Cor. XV. Quod igitur Jesus a mortuis resuscitatus ostendit cicatrices vulnorum in manibus, pedibus & latere, id factum esse statuit libere ad tempus, ut veritatem resurrectionis suæ comprobaret. Verum vulnera Christi in corpore suo glorificato ita sunt comparata, ut nulli impedimento sint, neque deformitatem involvant. Quod si ossa pedum fracta fuissent, fracturas illas retinere non potuisset propter infirmitatem atque ignominiam. Itaque Deus frangi ea noluit, sed fractionis loco aperturam lateris fieri debere constituit. Cessat igitur ratio a b. BRENTIO allata, adeoque non est, quod negemus vestigia vulnorum perpetuo durare, præsertim cum sint perpetua tropæa, per passionem, qua Christus victoriam ab hoste reportavit, comparata, Conf. Zach. XII. 10. Joh. XIX. 37.

(g) Etiam ethnicos hoc modo circumscripsisse spiritum observavit GROTIUS h. l. allegans HOMERUM & MAXIMUM TYRIUM. Jo. BRENTIUS *Homil. in Resurrect. Christi Tom. V. Opp. p. 1597. sq.* hac occasione aliquam excursionem facit ad apparitiones spirituum seu spectrorum, ex quo quæ videntur hic apponemus. Sunt, inquit, qui sentiunt. animas defunctorum ob-

G

ambu-

ambulare interdum vel in domibus, vel in agris, quæ & adjurata, responsa dare solent. Ac alius quidem spiritus respondisse fertur, se horrendas in purgatorio pœnas ferre, posse autem redimi vel certis sacrificiis Missarum, vel certis peregrinationibus: alius alias nugas commemorasse dicitur. s s s Homo duabus partibus constat, corpore videlicet & anima. Qui autem vita sua defunctus est, is nec corpore, nec anima in hac terra oberrat. Non corpore, quod corpus sepultum sit, & computrescat, id quod etiam sensui ipsi manifestum est. Non anima, ac primum de animabus piorum. Justorum, inquit Scriptura, animæ in manu Dei sunt. Et ad latronem dicitur: Hodie mecum eris in Paradiso Lazari quoque anima fertur ad sinum Abrahamæ. Ac Stephanus s s Deinde certum est de animabus peccatorum seu impiorum, qui in incredulitate moriuntur, quod sepeliantur in infernum. De divite epulone dicitur: Sepultus est, & in tartaro sublatis oculis, cum esset in tormentis, videt Abraham eminus, & Lazarum in sinu ejus, ac petit, ut mitteretur Lazarus in domum fratrum ipsius, sed repulsam passus est. Quare non est sentiendum, quod homines vita defuncti in hac terra vagentur. Quid ergo dicemus de his spectris, quæ aliquoties manifeste cum audiuntur, tum videntur? Non est obscurum, multas superstitiosissimas de spirituum vagatione opiniones, partim ex hominum inscitia, partim ex imbecillitate visus, partim etiam ex imposturis iniquorum hominum exortas esse. s s s Etsi autem his occasionebus magna pars superstitiosæ opinionis de vagatione humanorum spirituum aut exorta, aut potius aucta & confirmata sit, ac humani spiritus in hac terra minime obambulent, sentiendum tamen est, Satanae ludibrio fieri posse, ut objiciantur nobis spectra, quasi demortuorum hominum, quæ quidem spectra non sunt ipsi homines, qui apparent, sed sunt commenta Satanae, ad decipiendos nos adhuc vivos excogitata. Nam Scriptura Sacra testatur in 1. Samuelis lib. quod ex incantatione mulieris Pythoniæ apparuerit vir senex, amictus pallio. Hunc virum etsi Scriptura vocet Samuelem, tamen quia diligenter descripsit mortem & sepulturam Samuelis, non sentit hunc virum fuisse verum Samuelem, sed fictitium ad confirmandam Saulis impietatem, a Satana excogitatum. Adhæc lex dicit: Non sit inter vos, qui consulat pythones, & querat a mortuis veritatem. Qua lege perspicue significatur, spiritus incarnationibus excitatos, esse

com-

commenta Satana. Cum enim non sit quarenda veritas a mortuis, hoc est, spiritibus excitatis, manifestum est, eos esse Spiritus mendaces. Et cum Satan sit mendax, adeoque ejus rei pater, facile intelligimus, hos Spiritus esse Satánicos, aut a Satana effictos. Quod autem de spiritibus incantatione excitatis dictum est, idem sentiendum erit de spiritibus sua sponte apparentibus, quos cum scriptura vetet audire, & præcipiat, ne ab ipsis queramus veritatem, perspicue significat, eos esse Spiritus impostores & Satánicos. Tametsi autem Satan hanc habeat potestatem, quod possit nobis spectra mortuorum hominum objicere, non tamen potest hoc semper, cum libet, facere, alioqui omnia semper plena essent commentitiis spectris, &c. Solidum hoc est magni in ecclesia nostra nominis Theologi judicium de spiritibus apparentibus, licet aliquanto prolixius. E re autem visum fuit illud non prætereire hac nostra ætate, qua multi sunt pneumatophili, qui quasvis spectrorum fabulas libenter audiunt. Prodiit quoque Lipsiæ anno seculi hujus trigesimo prolixa satis de spirituum apparitionibus collectio, titulum gerens: Unterredung von dem Reiche der Geister, cujus autor illustris Regiæ cujusdam Societatis literariæ Præses esse perhibetur. Neque nunc hujus collectionis finem esse dicunt. Quid vero autor, quisquis ille sit intendat, destructumne eat fabulas, quas putet, an stabile velit regnum spirituum, non apud omnes constat. Ipsa certe collocutorum, quos constituit, nomina videntur esse suspecta. Tacemus reliqua.

(h) Videtur cœna jam sumta tum fuisse ab apostolis, quia Christus quærit, annon aliquid cibi habeant. Equidem Marcus cap. XVI. 14. scribit, Jesum se in cœnaculo manifestasse *ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἑνδεκά*, discumbentibus illis undecim, sed facilis hic est conciliatio, si vel cum Jo. CALVINO in Harmonia sua verbum vertamus *sedere*, vel dicamus discubuisse adhuc discipulos, cibis jam sublati. Quanquam nec simpliciter ex eo, quod Christus interrogavit, sequatur, cibos non amplius fuisse appositos. Cæterum non est, quod quæramus, quare Christus edere voluerit. Facile enim intelligimus, eum non indiguisse humano cibo in glorificato corpore. *Ut enim*, inquit

quit Jo. BRENTIUS, nec alget, nec sudat, ita nec esurit, nec sitit. Cur ergo petit cibum & sublatum comedit? Non certe alia causa, quam ut hoc argumento testaretur vitam corporis sui. Edere enim maximum est vite signum. Unde cum Christus excitasset filiam archisynagoga a mortuis, iussit illi dare cibum, nimirum non ad sedandam esuriem, quam puella nondum sentiebat, sed in argumentum vite. a s s Itaque Petrus cum Casarea concionaretur, meminit huius argumenti de resurrectione Christi, & ait: Hunc Deus tertio die suscitavit a mortuis, & exhibuit eum, ut manifestus fieret, non toti populo, sed testibus prius ad hoc delectis, nimirum nobis, qui comedimus & bibimus una cum illo, posteaquam resurrexit a mortuis &c. Sed quæri solet, verene ederit nec ne? & quale hoc fuerit nutrimentum? & quo abierit? Quas interrogationes frustraneas pronuntiat BENED. ARETIUS Comment. ad Luc. XXIV. h. l. vereque comedisse recte affirmat. Non enim suis illudere voluit: sed vere quæ hic egisse scribitur, egit. Non autem his ita astringitur, ut ob id in nutrimentum abeat cibus, quemadmodum prius, sed potuit illa in nihilum redigere. Verum enim vero, si in nihilum redegit Christus, qui plus una vice cum suis post resurrectionem comedit, cibos a se sumptos, non vere comedisse videri posset. Itaque malim statuere, eum in glorificato corpore simul glorificasse cibos istos. Recte venerabilis BEDA Tom. V. Opp. in N. T. h. l. Manducavit potestate, non necessitate. Si vero potestate, per eandem glorificare quoque potuit cibos in glorificato corpore. Quod si vero & in hac opinione aliquid difficultatis lateat, melius est, ut plane taceamus, & modum huius comestionis ad numerum aliarum rerum divinarum, quæ tuto nescimus, referamus.

(i) Facile videmus, Christum intelligere sermones, quos ante mortem cum suis habuit de passionibus suis & infecutura statim resurrectione, e. g. Luc. XVIII. 31. sqq. &c. Nunc, cum re vera iterum apud eos esset, loquitur tamen de se, tanquam qui non amplius apud eos sit, quia nimirum tantum κατ' οἰκονομίαν apud eos erat. Optime & perspicue hac de re commentatur h. l. venerabilis BEDA: Cum adhuc essem in carne

ne

ne mortali, in qua estis & vos. Tunc enim in eadem carne resuscitatus erat, sed cum illis in eadem mortalitate non erat. Et cum illis quidem posteaquam resurrexit, fuit quadraginta diebus (ut legitur) exhibitione corporalis presentiae, sed non cum illis fuit consortio infirmitatis humanae.

(k) Modo in memoriam iis revocabat, quod ex Mose, Prophetis & Psalmis ea, quæ nunc ipso eventu comprobata viderint de morte & resurrectione sua, ita fore ipsis prædixerit. Nunc autem pergit allegare Scripturam, ut velamine ab oculis mentis sublato, vaticiniis nimirum impletis, ac virtute singulari per verbum efficaci, ipsis iterum loca de se vaticinantia proponat, ut sic tandem, quæ abscondita adhuc erant, plane pleneque intelligant.

(l) Tertia die resurrecturum se ex mortuis aperte Christus prædixit, Luc. XVIII. 33. Quibus autem Scripturæ locis usus sit, ut demonstraret *tertia die* resurrectionem fieri debere, non scriptum est ab Evangelistis. Alia tamen occasione MATTHÆUS significavit, JONÆ exemplum proposuisse eum incredulis Judæis. Vid. cap. XII. 40. In genere ex psalmi decimi sexti commate decimo patet, Christum non ultra tertium diem in sepulchro manere potuisse, quia corruptionem experiri non debuit. Conf. Act. II. 27. XIII. 35. Interpretes hic fere consulto filere videas, tanquam qui quid hac de re ex sacris literis allegarent non habuerint. Gratam igitur operam præstitit ven. Dn. D. NICOL. KÖPPENIUS noster in Programmate Paschali 1732 in quo *Christum, tertio die resurgentem, secundum Scripturas e Hos VI. 1. 2. & 1. Cor. XV. 4.* Civibus Academicis proposuit. Adducto autem typo JONÆ, alium typum ex solenni & publico cultu Levitico in medium affert, in quem PAULUS 1. Cor. XV. 20. digitum intendit, Christum ex mortuis resuscitatum *primitias* illorum, qui obdormierunt, nominans. Qua de re JOH. LIGHTFOOTUS mentem suam in Hor. Hebr. his verbis explicat: *Quamvis resurrectio Christi cum quibusvis primitiis comparata harmoniam cum iis habeat optimam, maxime tamen convenit*

nit cum oblatione manipuli עומר vulgo dicti non solum quoad rem ipsam, sed & quoad circumstantiam temporis: nam primo erat Pascha, & dies insequens erat Sabbaticus, & die istum insequente offerebantur primitiae. Sic Pascha nostrum Christus est crucifixus. Dies crucifixionem ejus insequens erat Sabbatum: & die illud insequente resurrexit ille primitiae dormientium. Post allatam vero hanc LIGHTFOOTI explicationem laudatus Collega noster conjunctissimus observat, alias quoque ab aliis adferri typos, ut tertium diem itineris Abrahami Isaacum filium oblaturi, Gen. XXII. 4. & post pauca ita pergit: Ubique vero hujusce tertii Resurrectionis Dominica typus habetur, Scriptura sensu certe mystico hunc diem innuit, & vere predixit, perinde ut de Christo in cruce exaltando per typum serpentis aenei, Num. XXI. 9. coll. Job. III. 14. & de crurifragio in sanctissimo pendentis in cruce corpore, ut alias in maleficis fiebat, non admittendo, per typum agni paschalis Ex. XII. 46. Num. IX. 2. coll. Job. XIX. 36. vere, in sensu licet mystico, predixit. Tum vero totus in eo est doctissimus Autor, ut solide ostendat, in literali quoque sensu tertium diem resurrectionis Christi vaticinium Hof. VI. 1. 2. praedicere: *Queso redeamus ad Dominum, Nam ipse discerpset, & sanabit nos: percutiet & obligabit nos. Vivicabit post biduum: in die tertio vivificabit nos, & vivemus coram eo.* Vix dubium est, plura testimonia prophetica hac de re in sacris literis exstare, dummodo fasciae typicae satis evolvantur.

(m) Hoc quoque scriptum est in Mose, Prophetis atque Psalmis, quod nimirum praedicanda sit in nomine Christi poenitentia & remissio peccatorum &c. De ipsa praedicatione egregium extat vaticinium Jes. LII. 7. Addi potest Psal. XXII. 28. &c. De gentibus, quibus praedicanda est poenitentia & peccatorum remissio, videri possunt praedictiones Deut. XXXII. 21. Esa. LXV. 1. Hof. II. 23. Joel. III. 5. &c.

(n) Hierosolymis incipienda erat praedicatio, tanquam in urbe Davidis. Vid. Psal. CXXXII. 10. sqq. &c. Hinc innarunt plurima Prophetarum vaticinia, e.g. Psal. II. 6. Esa. II. 3. XXVIII. 16. Jerusalem quoque acclamat Propheta Jes. LX. 1. consentientibus & ipsum nomen exprimentibus LXX. Re-
ferri

ferri etiam huc potest illud quod apud SÜETONIUM est, vulgatum eo tempore famam, ex Judæa proditurum qui orbi imperaret. Vid. GROTIUS h. l.

(o) Testes jam constituerat eos Christus ante passionem. Vid. Joh. XV. 27. Nunc, vaticiniis impletis, potiori quodam jure dicit: *Vos estis testes horum*, quæ scilicet, uti prædicta sunt a Prophetis, ita nunc in me impleta videtis. Conf. 1. Joh. I. 1. sqq.

(p) Promissionem intelligit a Patre per Prophetas datam de donando Spiritu Sancto; Vid. Act. I. 4. 5. Plena sunt vatum divinatorum scripta hac promissione, e. g. Joel. II. 28. Esa. XLIV. 3. Ezech. XXXVI. 26. 27. Christus autem ante passionem suam discipulos solatio implendæ hujus promissionis erexit. Vid. Joh. XIV. 16. 17. XV. 26. XVI. 7.

(q) Quod hic dicitur *καθίσταθες*, Act. I. 4. Lucas interpretatur *μὴ χωρίζεσθαι*. Quare GROTIUS hanc partem sermonis a Christo habitam arbitratur postquam e Galilæa Apostoli redierant. Verum nexus sermonis, per particulas connectendi *καὶ* & *δὲ*, suadere videtur, non separandam esse hanc sermonis particulam ab antecedente. LUCAS, licet non ignarus eorum, quæ in Galilæa post resurrectionem gesta sunt, præterit tamen illa, vel brevitas causa, vel quod quæ satis nota erant consignare supervacaneum ducit. Quod igitur *sedere & non recedere Hierosolymis* Christus mandavit discipulis, referendum est ad regressum e Galilæa, hoc sensu: proxime, redeuntibus ad festum Pentecostes, sedebitis Hierosolymis, neque recedetis, donec promissionem datam accipiat, jamjam enim tempus implendorum vaticiniorum instat, neque ulli amplius metuenda est mora. Cæterum *potentiam ex alto* dicit Christus donum Spiritus Sancti, de qua non est quod quicquam addamus. Conf. infra §. IX. (d)

(r) Repetendo confirmat, quod re vera pacem suis afferat. Pacem quidem abiens discipulis reliquerat, dederat, Joh. XIV. 27. Sed per passionem & mortem suam acquirendam, licet etiam in morte suo modo ea fruerentur discipuli. Nunc vero pacem acquisitam suis largitur, largiter donat, & in pace corda ipsorum confirmat. Ab hoc etiam tempore fruebantur ea uberrime. Conf. Phil. IV, 7. (f)

(f) Missus est filius, ut nunciaret & exponeret nobis voluntatem Patris, veritatem cœlestem; Joh. I. 18. XVIII. 37. Idem igitur ministerium, præconium evangelii, Filius tradidit discipulis.

(t) Spiritus S. vento comparatur, Joh. III. 8. Act. II. 2. signo igitur sufflationis utitur Christus, ut intelligant discipuli, se mittere eos non sine virtute divina ad subeundum hoc tantum munus. Vid. 2. Cor. II. 16. III. 5. *Sufflando*, inquit GROTIUS h. l. *datus erat homini Spiritus vite: Sufflando promittitur Spiritus Sanctus.* Bene; an vero Christus in hoc actu ad illum respexerit, non dixerim. Calculum meretur observatio CALOVII, dum adductis modo viri docti verbis sequentia addit: *Adumbrata etiam origo Spiritus S. quod nempe spiraculum sit oris Domini, Filii Dei non minus Spiritus, quam spiraculum vel Spiritus oris Dei Patris Job. XXXIII. 4. Ps. XXXIII. 6. Esa, XI. 4. 2. Theß. II. 8. Non possumus dicere, inquit Aug. L. IV. de Trinit. c. 29. quod Spiritus S. a Filio non procedat, neque frustra idem Spiritus & Patris & Filii Spiritus dicitur. Nec video, quid aliud significare voluerit, cum sufflans in faciem ait, accipite Spiritum S. neque enim flatus ille corporeus, cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore, substantia S. S. fuit, sed demonstratio per congruam significationem, non tantum a Patre, sed & a Filio procedere Spiritum S.*

(u) Quæritur, num Christus hac ipsa sufflatione aliquid Spiritus sui dederit discipulis, an tantum significaverit, quid proxime expectandum haberent, die nimirum Pentecostes, Act. I. 4. Verum si Spiritum suum non communicavit Christus in ipso sufflationis actu, inanis fuit sufflatio, nec commode dicere potuit, *accipite Spiritum Sanctum.* Scita hic videtur atque expedita b. CALOVII explicatio: *Uti antea jam acceperant Spiritum ratione Sanctificationis, ita nunc accipiunt ratione ministerii evangelici, accepturi eundem in festo Pentecostes ratione donorum miraculorum.* At enim vero, si satis hæc nobiscum reputamus, facile apparebit, dona sanctificationis, ministerii evangelici atque miraculorum in discipulis non ita tempore disjuncta fuisse, sed ratione graduum paulatim crevisse. Nam.

Namque jam ante passionem & mortem Christi gaudebant donis miraculosis & ministerialibus. Dona igitur Spiritus in majori gradu post resurrectionem accipiebant, sed plenior messis differebatur usque ad ascensionem in coelos, & factam ex iis missionem Spiritus Sancti toties promissi. Primitiis veteris Testamenti, quæ primo post Sabbatum Paschale die, qui ipse Dominicæ resurrectionis dies est, offerebantur, comparari possunt dona, quæ Christus e mortuis resurgens discipulis contulit. Uti enim has primitias post septem septimanas, die nimirum quinquagesimo, seu Pentecostes, plena messis excipiebat; ita quoque post donorum paschaliū primitias, insufflando collatas, dicto tempore læta insecuta est messis. Vid. Act. II. 1. sqq. coll. Deut. XVI. 10. 11. & Levit. XXIII. 10. sqq. Recte igitur CYRILLUS, quem modo laudatus autor allegat, scripsit, in diebus sanctæ Pentecostes Deum *expresfiorem gratiæ manifestationem ac inhabitantis in iis (discipulis) Sancti Spiritus declarationem* esse voluisse. De typo Levitico conferri potest, si placet, *Programma pentecost.* quod meditatur *messē spirituales fructusque spiritus sancti*, 1728.

(x) Secundum LUCAM misit Christus discipulos, ut, juxta prædictionem Prophetarum, prædicarent in nomine suo *pœnitentiam & remissionem peccatorum*. Unde facile intelligimus, quid hoc loco intelligatur, quando Christus dicit: *Quorum remitteris peccata, iis remittentur, quorum retinebitis, retinebuntur*. LIGTFOOTUS in *Horis Hebraicis* h. l. arbitratur, scrupulum hoc modo Christum eximere voluisse discipulis, an liceat Judæis Hierosolymitanis, qui manus suas commacularunt sanguine ipsius, remissionem peccatorum impertire? Verum concessa hæc a Christo potestas non solum ad Judæos, sed etiam ad ethnicos spectat. Si quis vero scrupulus de Hierosolymitanis hæsit apostolis, dicendum potius erit, quod eum evulserit Christus in verbis, quæ apud Lucam exstant, quod *incipere* debeant prædicationem *Hierosolymis*. Idem doctissimus autor in verbis *ἐν τῶν κατ'αὐτὴν, κατ'αὐτὴν* plane singularia quærit, nimirum I. *potestatem feriendi rebelles, morte aut plaga aliqua temporali*, II. *potestatem tradendi Satane*. Quod ut probet, ita per-

D

git:

git: Unde enim Petro auctoritas feriendi tam ferali fulmine Ananiam & Sapphiram? Unde Paulo excacandi Elymam, & tradendi Satanae Hymenaeum & Alexandrum, si non ex hoc diplomate? Christus ipse tale quid nunquam exercuit. Morte aut plaga corporali ne unum quidem afflixit unquam, sed mortuos aliquos resuscitavit, & afflictos corpore sanavit infinitos. A Satana quam plurimos eripuit & liberavit, ne unum unquam ei tradidit. Ut haec ergo praestarentur ab Apostolis, necesse erat, ut singulari aliqua auctoritate ab eo roborarentur: quam si non in hisce verbis, ubinam tandem invenies? Cum dotat ergo eos tali auctoritate & potestate, qualem ipse nunquam exercuerat, non mirum si singularem & inusitatorem, donandi eam, modum adhibeat, in eos scilicet insufflando. Verum enim vero ex opposito aestimanda sunt haec Christi verba. Si enim remittere peccata est condonare poenitentibus peccata, ne amplius in foro divino imputentur, retinere peccata nihil aliud esse potest, quam impoenitentibus ita retinere illa, ut maneat culpa, & expectanda in die extremo poena. Cum hac autem retentione conjungi potest interdum poena temporalis seu corporalis, ut fideles punitorum exemplo sapere discant, imo vero interdum etiam in correctionem eorum qui puniuntur, uti constat exemplo hominis incestuosi, 1. Cor. V. 5. 2. Cor. II. 10. Quod Christus nunquam exercuit talem potestatem, inde factum est, quod rempublicam Christianam, durante politia Judaica, nondum constituerat, sed tantum in eo fuerat, ut colligeret quasdam oves perditas, regni sui primitias. Quod vero putat LIGHTFOOTUS, exercere hanc potestatem, non potuisse apostolos, nisi a Christo specialiter fuerit tradita, primo quidem, si hoc ei concedere volumus, dicere possumus, eam annexam esse potestati ligandi. Quod si vero dicamus, eum discipulis non specialiter hanc auctoritatem dedisse, sufficit dicere, eum suos Spiritui Sancto ducendos tradidisse, adeoque simul omnem potestatem dedisse, ita cum peccatoribus agendi, uti impellente Spiritu cum illis agendum viderent. Denique dubium est, an Christus omnino non exercuerit potestatem Satanae tradendi, imo & plagas corporales immittendi. Quis enim Satanae pote-

potestatem concessit occupandi Judam. Vid. Joh. XIII. 27. Nonne ipse Christus dicit, Satanam semel egressum posse reverti? Luc. XI. 24. sqq. Fierine autem hoc potest sine voluntate Christi? Sic quoque ægroti a Christo sanati forsitan ex parte reciderunt in morbos, & quidem graviores. vid. Joh. V. 14. Neque hoc sine voluntate Christi factum est. Licet igitur Christus *quoad modum* non eandem imponendi plagas & tradendi Satanæ potestatem exercuit, inde tamen non sequitur, eum plane non exercuisse eam.

§. V.

Cum THOMA quoque seorsim locutus est Christus. (a) Primo repetiit salutationem: *Pax vobis.* (b) Deinde incredulo huic dixit: *Infer digitum tuum hic,* (c) & vide (d) *manus meas: Et infer manum tuam,* (e) & immitte in latus meum: (f) *Et non esto incredulus,* (g) *sed credulus.* (h) Perducta autem ad fidem ove hac errante, hæc addidit fidelis Pastor: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati, qui non vident, & credunt.* (i)

(a) Vid. Dissert. prior. §. V.

(b) Eodem, quo ante modo, redibat Christus: Itaque & eodem modo allocutio fiebat.

(c) Ita voluerat THOMAS, ita igitur etiam Christus faciebat, atque sic tacite probabat, & vivere se, & Deum esse omniscium. Nulla hic suspicio animum hominis pertinacis subire poterat. Ipse enim ne quidem cogitabat, esse inter condiscipulos, qui Domino quæ dixerat narraisset. Non enim credebatur vivere Jesum. Nunc igitur ipse auribus suis audiebat loquentem, & ex sermone ejus colligebat, non spectrum quoddam, sed re vera Dominum adesse, eumque verum Deum, ubivis præsentem & audientem omnia. Quocum convenit confessio: *Dominus meus & Deus meus.*

D 2

(d)

(d) Utitur Christus voce generaliori *videre*, quæ per metaphoram in omnibus, fere lingvis ad omnes alios sensus transfertur, & hoc loco præcipue palpationem includit. Acutior hunc visionis sensum dicit SAL. GLASSIUS in *Rhetorica Sacra*, Tract. I. Cap. XII. pag. 1809. Unde etiam fit, ut ad experientiam certam, & alia, quæ certissima prædicare volumus, transferatur. Conf. Psalm. XXXIV. 9. XXVII. 13. &c.

(e) Quæri posset, an etiam manum, imo & digitum intulerit THOMAS. Credas enim forte, eum auribus oculisque suis satis confisum, per modestiam digitum manumque retinuisse, & immittere in typos clavorum & latus noluisse. Verum nihil causæ subest, quare dubitemus. Si non fecisset, Johannes id non tacuisset. Incredulitas quoque hujus discipuli tanta erat, ut non facile quod nimium esset, ei offerri posset. Clara etiam sunt Scripturæ verba, αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, I. Joh. I. 1.

(f) *Non addit*, scribit h. l. Jo. CLERICUS ad Nov. Test. HENR. HAMMONDI, εἰς τὰς πόδας μὲν, quia pedes clavis perforati non fuerunt, sed vincti, contra quam vulgo pictores hodie & statuarii existimant. Verum immemor fuit vir doctus eorum, quæ LUCAS cap. XXIV. 40. habet, καὶ τὸτο εἰπὼν ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὰς πόδας.

(g) Incredulitas est voluntatis, quatenus pertinax est, ut credere nolis, quod credere poteras. Idcirco eam reprehendit Christus, & incredulum discipulum hortatur, ut pertinaciam deponat. Pertinaciæ hujus magna vis est, & artificiose in quibusdam se occultare novit. Sæpius tamen pertinaces dicimus, qui non sunt: Contra pertinaces multi sunt, qui nesciunt.

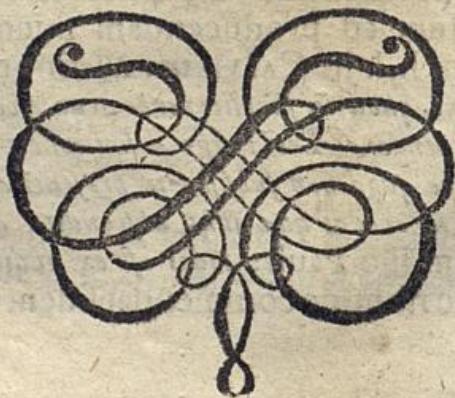
(h) Vox πιστός apud scriptores profanos *fidelem*, *constantem*, cui fides haberi potest, significat sæpius; active autem hoc loco denotat eum, qui credit. Ita quoque sæpius in sacris literis occurrit, ut Act. X. 45. I. Tim. IV. 3. 10. 12. V. 16. VI. 2. EDUARD. LEIGH in Critica sua Sacra ad hunc potissimum locum, Joh. XX. 27. tanquam *apertissimum exemplum*, ex quo

quo intelligatur, quod πισὸς eum qui credit aut fidem adhibet Deo, significet, provocat.

(i) Non eadem est interpretum sententia, quare Christus beatos prædicet, qui non vident, & tamen credunt. JO. CLERICUS l. c. de futuro intelligenda hæc putat; beati qui, licet non viderint, *credent tamen*. Prævit hunc ex nostratibus b. JO. BRENTIUS Comment. h. l. Christus enim iis, qui ministerio apostolorum credituri erant, se hoc modo conspiciendum & palpandum dare nolebat. HUG. GROTIUS primo! positivum pro comparativo positum existimat, ut μαρτύριοι sint præferendi, uti Luc. XI. 27. Conf. 1. Cor. VII. 8. Tum vero addit: *Hoc vere est de Dei potentia ac bonitate recte sentientium, fidem adhibere probabilibus testimoniis, de ea re, quæ ad sanctissimum dogma confirmandum pertinet.* Cæterum & hic autor existimat, de credituris Apostolorum testimonio, & quidem longe positis a Judæa hominibus, præcipue agi. Simili quodam judicio Talmudicorum hoc Christi effatum illustrare vult JO. LIGHTFOOTUS Hor. Hebr. b. l. Tanch. fol. 8. 1. Dicit R. Simeon ben Lagish, Dilectus est Proselytus coram Sancto ben. magis quam ista turba, quæ stetit ante montem Sinai. Nam illi nisi vidissent tonitrua & flammæ & fulgura, & montes tremantes, & vocem tubarum, non excepissent legem. At Proselytus non vidit quicquam horum, & tamen venit, & se ipsum devovet Sancto ben. & suscipit in se regnum cælorum. Verum enim vero in verbis hisce Christi nihil invenio, quod ad futurum spectet, neque quod comparisonem instituat inter videntes & non videntes. Id potius manifesto apparet, Christum naturam fidei explicare, quæ non sit videntium uti Thomas volebat, nonnisi tactum & adspectum ad producendam fidem idoneum ducens. Rectius igitur h. l. JO. CALVINUS: *Hic, inquit, fidem eo nomine commendat Christus, quod in simplici verbo acquiescens a sensu & ratione carnis minime pendet.* Brevis ergo definitione vim & naturam fidei complectitur, nempe quod non subsistit in presenti aspectu, sed penetrat usque ad cælos, ut credat quæ sunt abscondita ab humano sensu. Convenit hoc cum illo Pauli: *Fides est ex auditu*; Rom. X. 17. Petrus quoque hoc nomine commendat fidem Christianorum primiti

primitivæ ecclesiæ: *Quem non vidistis & tamen diligitis* &c. i. Petr. I. 8. At, dicis, Christus tamen etiam videntium oculos beatos prædicat, Luc. X. 23. Verum palmarium, quod prædicat, erat fides, qua ipsum intuebantur tanquam Messiam a Deo missum. Si solus oculorum aspectus ipsos beatos fecisset, inimici quoque ejus & increduli, qui eum oculis suis cernebant, beati dicendi fuissent. Neque Thomæ profuisset tactus & adspectus, nisi tandem fide recepisset Christum. Quod si quis porro objiciat, Christum tamen videndum & contrædandum se obtulisse reliquis discipulis, nihil quoque unquam miraculorum editum unquam fuisse, quod non plurimi testes suis intuiti sint oculis, reliquisque sensibus experti; respondendum & hic est, a fide semper omnia pependisse, quandoquidem multi viderunt & experti sunt miracula neque tamen crediderunt. Usus autem est Deus ministerio quorundam hominum, ut rerum gestarum essent testes, quibus fidem adhiberent reliqui, per verbi præconium ad Christum accessuri. Qui vero vel ipsi miracula patrarunt, vel ea suis conspexerunt oculis, ii vel ante miracula fideles jam fuerunt, uti Moses, plurimi discipulorum Christi, & alii vel leviori quocunque signo persuasi fuerunt, ut fide ad Deum accederent, uti Nathanael, Joh. I. 47. sqq. Unde eo manifestius apparet, naturam fidei esse credere, licet non videat. Quod & ipsa vox satis evincit.

S. D. G.

VIRIS
MAGNIFICIS, SUMME REVERENDIS,
EXCELLENTISSIMIS ATQVE
DOCTISSIMIS,

DN. TIMOTHEO
LÜTKEMANNO,

SS. THEOLOGIÆ DOCTORI AC PROFESSORI
PRIMARIO, VNIVERSITATIS PRO-CANCELLARIO
PERPETVO, CONSISTORII REGII PRÆSIDI GRA-
VISSIMO, POMERANIÆ RVGIÆQVE SVPE-
RINTENDENTI GENERALI VIGILAN-
TISSIMO, ETC.

NEQVE NON

DN. JAC. HENR.
BALTHASARI,

SS. THEOLOGIÆ DOCTORI ET PROFESSORI
ORDINARIO, FACVLTATIS THEOLOG. H. T. DECA-
NO, REGII CONSISTORII ASSESSORI GRAVISSI-
MO, PASTORI JACOBÆO MERITISSIMO.

DOMINIS PATRONIS, PRÆCEPTORIBVS, STVDIORVM QVE
SVORVM PROMOTORIBVS ÆTERNVM COLENDIS,
DEVENERANDIS

Hæc Dissertationis Theologicæ pagellas debiti ac perpetui cul-
tus monumentum ea, qua par est, animi observantia &
cum omnigenæ felicitatis voto

dicat atque offert
RESPONDENS.